

1. Predstavite ključne značilnosti Marxove teorije

zgodovine ter Marxov model družbe!

TEORIJA ZGODOVINE

Prvo zgodovinsko dejanje je proizvodnja materialnega življenja. Proizvodnja je družbeni projekt, saj zahteva sodelovanje. Iz družbenih odnosov, vezanih na proizvodnjo se razvije način življenja. Ta način oblikuje človekovo naravo.

MODEL DRUŽBE

Marx družbo vidi podobno kot Durkheim (kot nekaj kar pritiska na ljudi), vendar pa obstaja razlika pri pojmovanju družbe. Marx razvije metaforo zgradbe - BAZA + NADSTAVBA. **Baza** je ekonomska osnova in je pomembnejša od ostalih sestavin družbe, ker določa obstoj in delovanje **nadstavbe**; predstavlja osnovo na kateri se razvijejo ostali vidiki. Baza so proizvodne sile in družbeni proizvodni odnosi. Nadstavba izhaja v veliki meri iz baze in zato *reproducira* družbene proizvodne odnose. Država je del kapitalistične nadstavbe - nadstavba so institucije, vrednote, sistemi verovanj.

Ljudje oblikujejo družbo in sebe s svojimi lastnimi dejanji. Marx ne vidi družbe kot organizem (Durkheim), ampak kot zgradbo. Označili so ga kot ekonomskega determinista. Ekonomski sistem je zanj bistven, zanikal naj bi avtonomijo človekove zavesti. Izhaja iz **Heglove** teorije, ki zagovarja RECIPROČNOST, zato ne moremo zagovarjati teze, da je ekonomski determinist; torej tudi nadstavba vpliva na bazo. Metafora, ki upodablja družbo, katere družbene in kulturne institucije temeljijo na gospodarski osnovi.

2. Orišite tezo oz. doktrino o emergentnosti, na kateri je zasnovana Durkheimova definicija posebnega področja sociologije!

Uvede koncept družbenih dejstev zato, da bi sociologijo ločil od filozofije in psihologije. Uspel mu je velik met osamosvojitve sociologije kot panoge. Zagovarjal je znanstveno sociologijo. Njegova misel je sociologistična - sinteza sociološke metode in agelicisma, ki označuje splošno sociološko doktrino o družbi kot pojavu posebne vrste - *sui generis*. Sociologija rojena v Franciji v 19. stoletju. Do poznega 19. stoletja sociologija kot veda ni obstajala. Ni bilo šol, profesorjev sociologije, področja sociologije. Da bi jo ločil od psihologije je pravil, naj se sociologija nagiba bolj k empiričnim raziskavam.

3. Marxova teorija razrednega boja!

Zgodovina vseh obstoječih družb je zgodovina razrednih bojev. Diktatura proletariata je zadnja stopnica v zgodovinskem razvoju.

Razred po sebi je agregat posameznikov, ki ne razvijejo zavesti v sebi

Razred za sebe pa razvije zavest v sebi, ko vidijo antagonistični razred, kot sovražnika in stopijo v kolektivno akcijo proti sovražniku.

Odnos med razredi je odnos nasprotovanja antagonizma in konflikta. Možnosti za razredni konflikt bodo narasle, ko se bo kapitalizem razvijal in bodo revni postajali še bolj revni. Zgodnji razredni boji so potekali med manjšinami. Glavne spremembe v zgodovini so pomenile zamenjavo ene oblike zasebne lastnine z drugo in eno vrsto proizvodnih metod z drugo.

Marx je domneval, da bodo temeljna protislovja, ki jih vsebuje kapitalistični ekonomski sistem, vodila v njegovo končno uničenje. Proletariat bo zrušil buržoazijo in prevzel proizvodna sredstva, vir moči. Lastnina bo pripadala skupnosti in ker bodo imeli vsi člani družbe enak odnos do proizvodnih sredstev, bo posledica brezrazredna družba. Komunistična družba, ki bo nadomestila kapitalizem ne bo vsebovala nobenih protislovij, nobenih konfliktov interesov in bo zato nespremenljiva. V komunistični družbi bi bila moč enakopravno porazdeljena med celotno prebivalstvo. V komunistični družbi bodo delavci hkrati proizvajali dobrine zase in za skupnost in tako hkrati zadovoljili osebne in skupne potrebe. Prikazuje družbo, v kateri se člani lahko izučijo za poklice, ki jih zanimajo in ne glede na njihovo razpoloženje opravljajo različna dela. To vodi k razvoju proletariata kot razreda za sebe: (Kapitalistična družba je že po svoji naravi nestabilna. Temelji na protislovjih, ki jih je možno rešiti le z njenim preoblikovanjem. Konflikta interesov med buržoazijo in proletariatom ni

mogoče razrešiti v okviru kapitalistične ekonomije z družbeno proizvodnjo, postavljeno ob individualno lastništvo, postane izkoriščanje proletariata bolj opazno.)

4. Orišite Webrov pojem idealnega tipa in njegov metodološki pomen!

Weber je skušal pomiriti nasprotujoče si poglede historicistev in pozitivistev z uporabo idealnih tipov. Idealni tipi so jasni, notranje zaključeni koncepti, ki služijo kot hevristični pripomočki za razumevanje resničnosti ali pripomočki, ki se uporabljajo za identifikacijo lastnosti opazovanega predmeta (posploševanje pomaga pri razumevanju individualnih primerov resničnosti). Formuliranje abstraktnih idealnih tipov je ključno za boljše razumevanje družbene resničnosti. Združujejo zanimanje za splošno in individualno. Morajo biti ne preveč splošni in tudi ne preveč specifični. Idealni tipi izhajajo iz resničnosti, vendar so neke vrste utopija, saj v resničnosti ne obstajajo. Izvajati jih je treba induktivno, morajo biti empirično ustrezni. Idealni tipi so tako merilni instrument, s katerimi merimo koliko resničnost (dejansko delovanje) odstopa od idealnega tipa. So hipotetični modeli, teoretski konstrukti družbenih pojavov. Enostransko poudarjajo bistva, ki se dogajajo v svetu. Naloga sociologije je ustvariti takšne idealne tipe, prav zaradi tega, ker ne prevladujejo racionalna ravnanja. Ti idealni tipi morajo prevladovati na vseh področjih, saj zagotavljajo ravnovesje in red v družbi. Birokracija je primer idealnega tipa. Idealni tipi namerno pačijo stvari in njihove predpostavke so nerealistične. Idealni tipi se oblikujejo na realističen način. Idealni tipi so spoznavni instrument, ki omogoča rekonstrukcijo razumljivih motivacijskih dejavnikov, na podlagi katerih lahko šele formuliramo smiselno kavzalno pojasnitev.

Weber navaja 6 idealnih tipov birokracije: 1-razdelitev nalog; 2-načelo hierarhije; 3-sistem abstraktnih pravil; 4-uslužbenci delujejo formalistično impersonalno; 5-uslužbenci so imenovani na temelju usposobljenosti; 6-ločevanje privatnega življenja in življenja v organizaciji

Weber navaja 4 idealne tipe smiselnega družbene delovanja: 1-ciljno/smotno – racionalno delovanje; 2-vrednotno-racionalno delovanje; 3-afektivno delovanje; 4-tradicionalno delovanje

Weber pozornost namenil le prvim dvema. Webra zanima idealni tip instrumentalne racionalnosti birokratske organizacije.

Weber navaja 3 idealne tipe oblasti: 1-tradicionalna oblast; 2-karizmatična oblast; 3-zakonita oblast

Stvarnost delovanja se največkrat le bolj ali manj približa idealnemu tipu. Ta pojem ima pri Webrovi sociologiji izjemno metodološko važnost in nadomešča pojem zakona. Idealni tip je logični model, konstrukt delovanja, kakršno bi bilo, če bi bilo usmerjeno strogo ciljno -racionalno, brez različnih zablod in vpliva afektov ter ustaljenih navad. Gre za metodološko primerjanje realnega toka dogajanja z idealom največje racionalnosti. Idealni tip je sredstvo, ki nima namena opisovati stvarnost ampak le primerjati jo z logično urejenim idealnim primerom. Idealni tip delovanja se kaže kot možnost, da dosežemo največjo racionalnost in svobodo.

5. Kaj je po Marxu glavna gibalna sila zgodovinskega razvoja?

Glavna gibalna sila zgodovinskega razvoja je po Marxu kultura, skozi katero je posameznik oblikovan, to kulturo pa oblikuje narava ekonomskih procesov. **Napetost** in **konflikt**, ki ju povzročata protislovje (ker ena skupina pridobiva na račun druge, obstaja konflikt v interesih med manjšino, ki poseduje proizvodna sredstva in večino, ki opravlja produktivno delo), sta glavna gibalna sila družbenih sprememb.

6. Predstavite Comtovo pojmovanje reda in navedite, kateri del družbe po Comtu pozitivno deluje, in zakaj, na ohranjanje reda v sistemu!

Red je harmonija funkcij in odnosov, je neko soglasje. Del družbe, ki pozitivno deluje na ohranjanje reda v sistemu je država, ki je dejavnik kontrole. Red se dopolnjuje z napredkom; katerega zagotavlja buržoazija. Podrejeni so tisti, ki ta red ohranjajo.

7. Pravilno dokončajte spodnji stavek!

_____ je po M. Webrovi indiferentna do problematike delitve dobrin, do socialnega vprašanja in drugih meril, s katerimi se s stališča _____ ocenjuje uspešnost poslovanja .

8. Predstavite Durkheimovo teorijo samomora!

Raziskovanja samomora se je lotil zaradi specifičnosti in konkretnosti. S to študijo je hotel sociologijo približati intelektualnemu svetu in jo utrditi. Takoj je ovrigel raso, kot pogoj samomorilnosti, saj se stopnje samomorilnosti razlikujejo že znotraj rase. Ovrigel je tudi imitacijsko teorijo, ki pravi, da se posamezniki

odločijo za samomor z posnemanjem tistih, ki so že predhodno pomislili na samomor. Durkheim predpostavi, da je samo družbeno dejstvo lahko razlog drugemu dejstvu, imitacija pa je socialno psihološki fenomen. Durkheim definira 4 vrste samomora, razloči jih glede stopnje družbene regulacije in stopnje družbene integriranosti: *egoistični* (posameznik je premalo integriran v družbene skupine in družbo), *altruistični* (posameznik je pretirano integriran v družbo in zato žrtvuje svoje življenje zaradi občutka dolžnosti do drugih), *anomični* (nezadostna regulacija posameznikov), *fatalistični* (pretirana regulacija posameznikov). Samomorilnost naraste v času naglih ekonomskih vzponov oziroma padcev.

9. Orišite ekonomski odnos med kapitalističnim razredom in proletariatom!

10. Kaj tvori osnovo človeške družbe v katerikoli obliki po Marxu?

OSNOVA DRUŽBE je **delo** in ne mišljenje kot pravi Hegel, po katerem se je Marx zgledoval. S pomočjo svojega dela si ljudje ustvarijo pogoje svojega življenja. Delo ustvarja pogoje preživetja. Ljudje so proizvodna bitja. Z delom uresničujejo svoje *kreativne zmožnosti*. Zavestno delo je primarna razsežnost človeške eksistence. Delo je generično bistvo.

11. Pravilno dokončajte spodnji stavek!

Moderni človek se po _____ neprestano konfrontira s predmeti kulture, kot so religija, kultura, običaji in znanost, ki se mu, kljub temu, da si jih je prilastil (internaliziral), kažejo kot tuje moči. Opirajoč se deloma na Marxa in nemški kulturni pesimizem, je tako pokazal na napetosti med posamezniki in _____, ki grozi, da si jih bo podredila.

12. Opreделите Webrov pojem "razumevanje" (verstehen)!

S to metodo je skušal razumeti posameznike, interakcije in celotno človeško zgodovino. Ta metoda vsebuje enostavno intuicijo, simpatetično participacijo in empatijo. Za Webra je verstehen racionalna procedura študija. Ta metoda je pripomoček za analizo na makro nivoju. Loči dve razumevanji; **razumevanje, ki temelji na opazovanju** (da je nekdo jezen, ko opazujemo izraz na njegovem obrazu), vendar ta raven ne zadošča, da bi lahko začeli pojasnjevati družbeno delovanje; in **razlagalno razumevanje** - sociologija poskuša razumeti pomen dejanja z vidika motivov, ki so ga povzročili. Da bi dosegel to vrsto razumevanja se mora postaviti v kožo osebe, katere vedenje preučujemo (seka drva zato da bo dobil denar).

Verstehen je ena najbolj znanih in kontraverzних prispevkov k metodologiji takratne sociologije. Verstehen je nekako izhajal iz področja hermenevtike. To je bil poseben pristop k razumevanju in interpretaciji knjig. Namen je bil razumevanje mišljenja avtorja in tudi osnovne strukture teksta. Weber indruigi so skušali to idejo razumevanja teksta razširiti na razumevanje družbenega življenja. Za Webra je verstehen racionalna procedurna študija.

13. Kaj je alienacija po Marxu?

ALIENACIJA je odtujitev od soljudi, generičnega bitja. Alienacijo postavi v materialni svet, na področje delitve dela. Odtujitev doseže vrhunec v kapitalistični družbi. Ljudje izgubljajo sami sebe, postanejo tujci v svetu, ki so ga ustvarili. V proizvodnji redmetov ljudje upredmetujejo sebe, nato izgubijo sebe v predmetu. Tako se odtujujejo od predmeta, ki ga proizvedejo, postanejo odtujeni od najbolj vitalne človeške dejavnosti - produktivnega dela. Odtujitev je posledica človeške aktivnosti in ne zunanjih sil. Delavci izgubijo nadzor nad predmeti, ki jih proizvajajo in postanejo odtujeni od produkta in dejanja produkcije. Njihovo delo postane sredstvo za cilj, sredstvo za pridobivanje denarja, ne uživajo več v delu. Rešitev odtujenega dela Marx vidi v komunistični ali socialistični družbi, v kateri so proizvodna sredstva v družbeni lasti in je ukinjena specializirana delitev dela.

14. (NT) Za katerega od naštetih avtorjev je značilno, da je družbo obravnaval kot diferenciran sistem, ki teži – podobno kot organizem – k ohranjanju dinamičnega ravnotežja?

- K. Marx
- G. Simmel
- M. Weber
- H. Spencer

15. Orišite in primerjajte Durkheimovo, Webrovo in Simmlovo razlago posameznika oz. individualnega življenja!

DURKHEIM: Za obstoj družbe je potrebna določena mera intelektualnega in moralnega konformizma - posamezniki se močno prilagajajo družbi. Posameznik se mora podrediti vrednotam in idealom družbe, in ne sledi svojim interesom. Durkheim obravnava **posameznika** kot epifenomen, kot odvisno spremenljivko, ki jo določa družba. Za človeka je značilno, da ga obvladujejo nenasitne strasti. Da bi normalno funkcioniral, potrebuje zunanjo kontrolo, potrebna je zunanja prisila. Družba uravnava posameznika. Posameznik se mora podrediti družbi, sprejeti njene družbene smernice, zato, da lahko normalno funkcionira, drugače se podredi svojim emocijam in potem iz tega sledi samomor (samomor kot končno dejanje destrukcije pojasnjuje z družbenimi dejstvi- preslaba regulacija, ki bi usmerjala njegovo delovanje in premajhna integracija v družbo). **Individualizem** je proces, s katerim se posameznik oddaljuje od spon in vezi, ki ga vežejo na skupnost, ogroža kolektivne interese družbe. Loči med patološkim in moralnim individualizmom. Posameznik je kreacija organske solidarnosti. Individualizem je "naravna" sestavina moderne družbe. Rast individualizma povzroči spremembe kolektivne zavesti (moderna oblika kolektivne zavesti je kult posameznika). **Kult posameznika**: gre za spojitev individualizma in moralnosti - moralni individualizem, individualizem kot moralni sistem.

WEBER: Posameznikov razredni položaj je odvisen od tržnega položaja. Weber priznava obstoj razredov, statusnih skupin in strank, nasprotuje pa Durkheimovemu pogledu, da obstaja družba, neodvisna od posameznikov, ki jo tvorijo. Posamezniki so nosilci družbenega delovanja in s tem delovanjem in interakcijo oblikujejo družbo.

SIMMEL: Družba je zanj samo ime za število posameznikov povezanih z interakcijo. Razlika med njimi je, da se je Simmel poslovil od makroskopskega in zgodovinskega pristopa, ki ga lahko srečamo pri Marxu, Webro in Durkheimu, in si je raje izbral za svoj sociološki objekt posameznike v njihovih vsakdanjih, mikroskopskih manifestacijah življenja. Po eni strani je v posamezniku vedno prepoznaval družbenega posameznika, enega od členov v družbenem procesu, hkrati pa je bil pozoren na njegovo singularnost, na njegove neponovljive izkušnje. Posamezniku priznava, da je vseskozi v ambivalentnem razmerju do družbe: enkrat je vanjo vključen, vendar nikoli toliko, da ji ne bi mogel nasprotovati. Razmerje posameznika z družbo označujejo: harmonija - konflikti, privlačnost - odbojnost, ljubezen - sovraštvo.

16. Kaj je "nadstavba" po Marxu?

Nadstavba so institucije, vrednote, sistemi verovanj. V veliki meri izhaja iz baze in zato reproducira družbene proizvodne odnose, država je del kapitalistične nadstavbe.

Različne dele nadstavbe je mogoče razumeti kot orodje dominacije vladajočega razreda in mehanizem za zatiranje podrejenega razreda.

17. Orišite razlago družbenih sprememb pri K. Marxu, E. Durkheimu in M. Webro!

MARX: Zgodovina je proces človeškega samoustvarjanja. Poglavitne zgodovinske spremembe so spremembe proizvodnih sil in nove proizvodne sile vodijo k novim proizvodnim odnosom. Končno zgodovinsko obdobje se bo razvilo iz rešitev protislovij. Kolektivna proizvodnja se bo ohranila, spremenili se bodo proizvodni odnosi. Zgodovinske spremembe ali zgodovinski materializem. Vir sprememb se nahaja predvsem v protislovjih v ekonomskem sistemu in pa tudi družbi na splošno. Razredni spopad je osnova za družbene spremembe - korenite spremembe - razred po sebi (posamezniki, ki zasedajo določene pozicije v proizvodnji procesov, je agregat posameznikov, ki ne razvijejo zavesti v sebi) v razred za sebe (razvijejo zavest v sebi, ko vidijo antagonistični razred kot sovražnika in stopijo v kolektivno akcijo proti sovražniku). Zgodovina vseh obstoječih družb je zgodovina razrednih bojev. Zgodovina človeške družbe je proces napetosti in konfliktov.

DURKHEIM: 1-Durkheimova razlaga družbenega spreminjanja je materialistična-materialna rast prebivalstva in povečanje produkcije. Gibalo razvoja je posredovano preko tekmovalnosti. 2-Durkheim so zanimali tudi vzorci družbene delitve dela. Do delitve dela pride zato, ker je le-ta posledica naraščajočega prebivalstva in segmentirane družbe. Osnova za razvoj je rast prebivalstva. Glavni vzrok prehoda je dinamična ali moralna gostota. Ta se nanaša na dva elementa: 1-število ljudi; 2-intenzivnost in obseg stikov med njimi; Oba dejavnika skupaj vodita k prej omenjenim spremembam. Vodita k boju za preživetje med člani družbe. Gre za tekmovalnost med podobnimi sestavinami družbe. V prazgodovinski družbi se klani nahajajo daleč med seboj – posamezniki ali skupine so samozadostni. Ko pa družba številčno naraste, pa ti stiki povzročajo konflikte okrog teh sredstev. To pa vodi v organizirano delitev dela. Razvoj se pojavi, ko se nomadske skupine naselijo v poljedelske skupnosti. To postopoma vodi k razvoju mest. Z izboljšanjem komunale in transporta pa si mesta postanejo vse

bližja (V primitivnih družbah se torej poveča tekmovalnost med podobnimi). V modernih družbah pa se medsebojno dopolnjujejo namesto konfliktov.

WEBER: poudarjal je pomen nematerialnih kulturnih dejavnikov na družbene spremembe. V nekaterih okoliščinah lahko religija vodi k družbenim spremembam: čeprav lahko skupno religiozno prepričanje integrira družbeno skupino, pa lahko to isto prepričanje učinkuje nasprotno, tako da lahko dolgoročno povzroči spremembe v družbi. Do industrijskega kapitalizma pride zaradi kalvinističnega (asketskega) protestantizma ali drugače iz zahodnegaevropskega protestantizma izvirajoč asketski delavni etos (protestantske etike), ki ga ni mogoče najti v nobenem drugem religioznem sistemu. Protestantizem spodbujal dva glavna pojave kapitalistične industrije: na standardizacijo proizvodnje in specializirano delitev dela.

18. Navedite naslov Marxovega dela o kapitalističnem gospodarstvu!

19. Študent katerega znanega nemškega filozofa je bil Marx? Kaj je prevzel od njega?

Marx izhaja iz Heglove teorije. Od Hegla je prevzel pogled an družbeni razvoj, tezo o zgodovinskih spremembah kot o vzrcu in da se družbe razvijajo iz nižjih v višje oblike - DIALEKTIČNA METODA.

20. Orišite temeljne značilnosti pozitivizma v sociologiji!

Kot pozitivizem ja znan najvplivnejši poskus uporabe naravoslovne metodologije v sociologiji. Pozitivistični pristop v sociologiji posebno poudarja vedenje, ki ga je možno neposredno opazovati. Prednost imajo meritve in kvantifikacije. Težnje k družbenim strukturnim razlagam. Sestavljen je iz trditev, vrednotne presoje in interpretacije morajo biti izključene. Je nudil tisto kar je buržoazija potrebovala za izpolnitev nove družbe. Pozitivizem ni zahteval revolucionarnih sprememb, ampak uporabo pozitivnih znanj in znanosti.

(Comte) Sociološki pozitivizem je nudil tisto kar je boržuazija potrebovala za izpopolnitev nove družbe. Pozitivizem ni zahteval revolucionarnih sprememb, ampak uporabo pozitivnih znanj in znanosti. Znanost ponuja odgovor na to kar je in kar je bilo in ne na kaj je dobro, kaj slabo, pravično in nepravilno. Znanost delimo na 2 pomena: pragmatično in metodološko. **Metodološko** pomeni, da je družbo potrebno proučevati kot del narave, objektivno, eksaktno in s potrebne oddaljenosti. **Pragmatično** gledano mora znanost dajati odgovore na praktična vprašanja, kot je integracija in razvoj družbe.

Zahteva po pozitivni znanosti v metodologiji pomeni to, da je družbo treba gledati kot del narave in jo raziskovati objektivno. Pri proučevanju družbenih pojavov se mora osredotočiti na njihovo konstruktivno, pozitivno, koristno delovanje. Zahteva, da se znanstvenih dvigne nad družbo, da se izloči iz obstoječe resničnosti, se pozitivistom kaže kot logična in nujna. Tako gre za prevladovanje načela objektivnosti, ki pomeni oddaljenost, odklik od neke zgodovinske alternative – oddaljenost od revolucionarne alternative in za dejansko pristajanje na status quo. Prav tako mora znanost dajati odgovore na praktična vprašanja, ki zadevajo integracijo in razvoj družbe.

****21. Orišite Marxovo in Durkheimovo pojmovanje delitve dela. V čem je temeljna razlika med tema dvema pojmovanjema?**

MARX: Z naraščajočo delitvijo dela narašča tudi privatna lastnina, ki se nahaja v rokah vse manj ljudi. Razred ima kapitalistični značaj: emancipacija človeštva. Razredni sistem izkoriščanja, alienacija, dehumanizacija človeka, ukinitvev delitve dela - univerzalni človek. Bolj poudarja negativne aspekte delitve dela - oblikovanje dveh kategorij ljudi fizični/nefizični delavci. Delitvev dela je izvor alienacije - značilnost industrijske družbe je nadaljna specializacija delitvev dela.

DURKHEIM: Organska specializacija poklicnih delitev: osnovno organizacijsko načelo moderne družbe ima svoj izvor v delitvi dela, ki ni povezana z polarizacijo v razrede, ampak ima integrativne posledice, ne govori o industrijski družbi niti kapitalistični ampak o moderni oziroma sodobni družbi.

Ne povezuje delitvev dela z oblikovanjem družbenih razredov in konfliktov, ampak z integrativnimi posledicami specializacij; priznava odtujen značaj delitvenega procesa, vendar te dehumanizacije človeka ne povezuje s specializacijo, ampak z anomično pozicijo delavca, rešitev ni odprava delitvev dela; rešitev je v moralni integraciji v delitvi dela, zavrača podobo univerzalnega človeka.

Družbo deli na družbo z mehansko in družbo z organsko solidarnostjo. Mehanska - primitivna, nizka stopnja delitvev dela, posameznik je človek za vse, obstaja močna vez med ljudmi, tu obstaja večja verjetnost konkurenčnosti med posamezniki, saj so njihove zaposlitve zelo podobne. Organska se pojavi kot posledica urbanizacije in specializacije dela, kjer so posamezniki določeni za opravljanje ene vrste strogo specializiranega

dela. Posamezniki, strukture in institucije se specializirajo in individualizirajo, ter tako postanejo vse bolj različne med seboj. In zaradi specializacije je več solidarnosti in sodelovanja med posamezniki.

22. Anomija, alienacija, racionalizacija sveta, železna kletka. Ali se ti pojmi nanašajo na podobne oz. povezane procese? Katere? Kako vsaka posamezna perspektiva prispeva k razumevanju problemov značilnih za sodobne kapitalistične družbe?

Racionalizacija sveta - prepad med vrednotami civilizacije in realnostjo železne kletke. Železna kletka birokracije se pojavi kot rezultat industrializacije, uniči posameznikove konflikte; ne glede na to ali je družba kapitalistična ali socialistična. Štiritev in povečevanje družbene kontrole med naravnim in družbenim svetom je značilnost racionalizacije.

23. Durkheimov odnos do individualizma!

Individualizem je proces, s katerim se posameznik oddaljuje od spon in vezi, ki ga vežejo na skupnost, ogroža kolektivne interese družbe. Loči med patološkim in moralnim individualizmom. Posameznik je kreacija organske solidarnosti. Individualizem je "naravna" sestavina moderne družbe. Rast individualizma povzroči spremembe kolektivne zavesti (moderna oblika kolektivne zavesti je kult posameznika). **Kult posameznika**: gre za spojitev individualizma in moralnosti - moralni individualizem, individualizem kot moralni sistem.

24. Opredelite Webrov pojem "razumevanje" (verstehen)!

Vprašanje 12.

25. Opišite razmerje posameznika z družbo pri G. Simmlu!

Družba je zanj samo ime za število posameznikov povezanih z interakcijo. Razlika med njimi je, da se je Simmel poslovil od makroskopskega in zgodovinskega pristopa, ki ga lahko srečamo pri Marxu, Webru in Durkheimu, in si je raje izbral za svoj sociološki objekt posameznike v njihovih vsakdanjih, mikroskopskih manifestacijah življenja. Po eni strani je v posamezniku vedno prepoznaval družbenega posameznika, enega od členov v družbenem procesu, hkrati pa je bil pozoren na njegovo singularnost, na njegove neponovljive izkušnje. Posamezniku priznava, da je vseskozi v ambivalentnem razmerju do družbe: enkrat je vanjo vključen, vendar nikoli toliko, da ji ne bi mogel nasprotovati. Razmerje posameznika z družbo označujejo: harmonija - konflikti, privlačnost - odbojnost, ljubezen - sovraštvo.

26. Opišite razlago razmerja med smotrno-racionalnim delovanjem in formalno racionalnostjo po F. Adamu!

27. Kakšno mesto ima posameznik v Durkheimovi misli?

Vprašanje 15.

28. Kakšne so značilnosti in posledice birokratske organizacije? Kako se birokracija razlikuje od drugih oblik družbenoorganizacije?

Weber je menil, da so birokratske organizacije prevladujoče institucije industrijske družbe. Birokracijo pojmuje kot organizacijo, v kateri obstoji hierarhija plačanih uslužbencev s polnim delovnim časom, ki tvorijo verigo ukazovanja. Birokracija zadeva tako administracijo kakor tudi nadzor, upravljanje in usklajevanje zapletenega niza nalog. Birokratska organizacija ima jasno določen cilj. Je tudi sistem nadzora. Idealnega tipa birokracije ne moremo v realnosti nikoli doseči. Idealnemu tipu se je najbolj približala birokracija v kapitalistični moderni družbi. Razvoj birokracije je posledica njene strokovne premoči v primerjavi z organizacijami, ki temeljijo na karizmatični ali tradicionalni oblasti. V primerjavi z drugimi oblikami organizacij je izvajanje nalog v birokraciji zelo natančno in hitro, z manj ovirami in z nižjimi stroški.

29. Predstavite načela proučevanja in razlage družbenih dejstev po E. Durkheimu!

Koncept družbenih dejstev uvede zato, da bi sociologijo ločil od filozofije. družbena dejstva so kot stvari, ki so lahko raziskovane empirično in ne filozofično. Družbena dejstva so posamezniku zunanja in ne notranja. S tem konceptom je sociologijo ločil tudi od psihologije, so objektivni svet, ki obkoroža posameznike, ker jih ni

mogoče odmisлити. Loči *materialna* in *nematerialna* družbena dejstva. *Materialna* - ni jim posvečal veliko pozornosti, so stvarne oziroma materialne entitete, ki tvorijo naš zunanji svet - arhitektura. Razdelil jih je na 3 nivoje: družba; strukturne komponente družbe (cerkev); morfološke komponente družbe. Izpolnjujejo pogoja eksternosti in prisile. *Nematerialna* - označimo jih kot norme in vrednote, kulturna dejstva. Razdelil jih je na 4 nivoje: morala; kolektivna zavest; kolektivne predstave; družbeni tokovi.

Družbena dejstva silijo posameznika, da se vede na določen način. Posameznikovo delovanje je določeno z družbenimi dejstvi: *normalna družbena dejstva* - so tista, ki podpirajo obstoj družbenega sistema. Tisto, kar je splošno v družbenem okolju je normalno. Zmerna količina kriminala je za Durkheima normalna, ker koristi k funkcioniranju družbe kot celote (določena stopnja kriminalitete je zdrav in normalen družbeni pojav, ki pozitivno prispeva k funkcioniranju in obstoju družbe - zgražanje nad nemoralnimi dejanje omogoča ustvarjanje kohezije v družbi). *Patološka družbena dejstva* - vse kar ni splošno v družbenem okolju.

30. Webrova razlaga nastanka kapitalističnega sistema!

V svojem najbolj znanem delu Protestantska etika in duh kapitalizma preučuje odnos med vzponom določenih oblik protestantizma in razvojem industrijskega kapitalizma. V delu skuša pojasniti, da je posebna oblika protestantizma, asketski, kalvinistični protestantizem, predhodila razvoju kapitalizma. Poskuša pokazati, da se je kapitalizem prvotno razvil na območjih, kjer je bila ta religija vplivna. Prve kapitalistične države, ki so nastale med državami Zahodne evrope in Severno Ameriko, so vključevale kalvinistične religiozne skupine. Asketski protestantizem je imel čisto drugačen odnos do bogatstva in Weber je menil, da je ta odnos značilen za kapitalizem. Trdil je, da je asketski protestantizem odločilno vplival na ustvarjanje in razvoj duha in prakse kapitalizma. Vendar pa pravi, da kapitalizma ni mogel ustvariti samo kalvinistični protestantizem, ampak tudi tehnološki in ekonomski sistem držav, v katerih se je kapitalizem razvil. Materialni dejavniki so bili pri razvoju prav tako pomembni kot ideje.

32. Durkheimov koncept anomije!

Anomija nastane, ko posamezniki niso več prepričani v to, kaj je v neki družbi primerno in kaj neprimerno vedenje. Anomija je patološka. Nastane takrat, ko postanejo posamezniki ob svojem visoko specializiranem delovnem mestu preveč izolirani od družbe. Posledica anomije je anomični tip samomora.

33. Razmišljajte o moderni relevantnosti Durkheimovega dela Samomor!

V tem delu Durkheim demonstrira, da so lahko družbena dejstva v določenih družbenih tokovih zunanja in da so nekakšna prisila za posameznika. Za študijo samomora se je odločil, ker je to relativno stvaren in specifičen fenomen, to je najbolj privaten in oseben akt. S to študijo bi pokazal intelektualni skupnosti ta fenomen in tako bi sociologija imela možnost priti v akademski svet. Tendence kot so egoizem, anomija, altruizem vodijo k samomoru.

34. Simmlovo pojmovanje družbe!

Družba je zanj samo ime za število posameznikov povezanih z interakcijo. Pojmuje dve razumevanji družbe: a) *interakcionistično pojmovanje* - niz interakcij med posamezniki in b) *realistično pojmovanje* - družba je neka materialna resničnost, ki obstaja nad posamezniki in omejuje njihovo avtonomijo. Je zapletena mreža mnogovrstnih in mnogokratnih odnosov med posamezniki.

Vsa eksistenca gre izključno posameznikom, njihovim kvalitetam in izkustvom, "družba" pa je le za praktične smotre nepogrešljiva in za začasno združitev pojavov tudi izjemno koristna abstrakcija in ne le dejanski predmet onkraj posamičnih bitij in tega, kar se z njimi dogaja. Vse kar ljudje počno se dogaja znotraj družbe kot del njenega življenja in je z njo tudi določeno.

35. Webrov odnos do vrednotenja v sociologiji!

Osnovna ideja je bila, da družboslovci v svojih raziskavah nikakor ne smejo upoštevati svojih vrednot. Zagovarja tezo, da profesorji v učilnicah ne smejo v predavanja vpletati osebnih vrednot. Na akademskem nivoju morajo biti podajana dejstva, ne pa osebni pogledi in vrednote. Dejstva morajo biti strogo ločena od vrednot. Vrednote morajo biti izločene že v samem začetku raziskave. Weber ni misli, da je možna popolna vrednotna nevtralnost, domneval pa je, da je raziskovalec, potem, ko je enkrat izbral predmet raziskave, objektivni. Weber je priznaval, da lahko vrednote vplivajo na izbor predmeta raziskave.

36. Kaj opisuje Webrov koncept "odčaranje" sveta?

Industrijsko družbo označujejo racionalizacija in intelektualizacija ter predvsem "odčaranje sveta". Svet ni več nabit s skrivnostjo in čarovnijo, nadnaravno je izgnano iz družbe. Pomeni in motivi, ki usmerjajo delovanje so sedaj racionalni.

38. Orišite Simmlovo obravnavo razmerja med subjektivno in objektivno kulturo!

Objektivna pomeni duhovne proizvode, ki se nahajajo tako v stanju zamisli, kot tudi potem, ko se realizirajo, razvoj te kulture je hitrejši in kompleksnejši. *Subjektivna* se pa nanaša na vse tisto, kar posamezniki asimilirajo zatem pa uporabijo kulturne proizvode za svojo osebno rast. Objektivna dominira nad subjektivno.

Simmel z **objektivno kulturo** misli duhovne proizvode, ki se nahajajo tako v stanju zamisli, kot tudi potem, ko se realizirajo. S **subjektivno kulturo** pa misli na vse tisto, kar posamezniki asimilirajo, zatem pa uporabijo kulturne proizvode za svojo osebno rast. Človek asimilira le tiste vsebine, ki so mu relevantne. **Objektivna kultura** in **subjektivna kultura** se močno razlikujeta glede na karakter in obseg kulturnih vsebin. **Objektivna kultura** raste v skladu s svojo imanentno logiko, medtem ko **subjektivna kultura** raste v odvisnosti od logike razvoja neke konkretne osebnosti. Razvoj **objektivne kulture** je dosti hitrejši in kompleksnejši od druge in se potem takem (lahko) odvija na račun in zoper subjektivno ustvarjalnost, to je osebno in individualno. Moderna družba se po njegovem mnenju razvija v smeri vedno večje diferenciacije oz. trumfa »objektivne kulture« nad subjektivnim življenjem, zato je razmerje med tema dvema kulturama **konfliktno**. Gre za konflikt med življenjem in formo oz. med kulturo posameznikov in kulturo stvari. Objektivna kultura razpolaga z neskončnimi možnostmi svoje perfektibilnosti, medtem ko ima individualna subjektivnost omejen življenjski prostor.

39. Orišite tip racionalnosti, ki je po M. Webru specifična značilnost zahodnih industrijskih družb!

Najbolj pomembna je **formalna racionalnost**, lahko jo opredelimo s šestimi osnovnimi karakteristikam:

- formalno racionalne strukture in institucije poudarjajo **preračunljivost** ali tiste stvar, ki jih lahko preštejemo ali kvantificiramo;
- osredotočenost je na **učinkovitost**, na iskanje najboljših sredstev za doseg danega cilja;
- obstaja velika skrb za zagotavljanje **predvidljivosti** ali tista stvar deluje na isti način v enem prostoru in času kot tudi v drugem;
- formalno racionalen sistem progresivno odstranjuje človeško tehnologijo in posledično **zamenjuje človeško tehnologijo z nečloveško tehnologijo**. Nečloveške tehnologije so bolj preračunljive, bolj učinkovite, bolj predvidljive in lažje jih je nadzorovati;
- formalno racionalni sistemi želijo pridobiti **nadzor** nad številnimi nesigurnostmi;
- racionalni sistemi naj bi imeli vrsto **iracionalnih posledic** za ljudi, ki so vpleteni in za sisteme same, prav tako pa tudi za družbo.

Iracionalnost racionalnosti je po Webru to, da bo postal svet manj začaran, manj magičen in nazadnje, manj pomenljiv za ljudi.

40. Predstavite pojma socialna statika (statična sociologija) in socialna dinamika (dinamična sociologija) A. Comtea!

Socialna statika - preučuje obstoječe družbene strukture, je anatomija družbe. Družbo se preučuje v njenem mirovanju, ko med elementi družbe obstaja anomija. Je znanost o redu v družbi, ki odkriva zakone obstoja in utrjevanje tega reda, raziskuje povezave med deli sistema, Vključuje (1) načelo družbenega soglasja, (2) spontanost sociabilnosti, (3) pojem enotnosti in korporacije. Odkriva zakone koeksistentno. Racionalno pozitivno preučuje medsebojne akcije in reakcije.

Socialna dinamika - pa preučuje družbene spremembe oziroma družbo v njenem razvoju. Je znanost o nujnem in neprekinjenem razvoju človeštva. Naravnana je k odkrivanju zakona zaporednosti oziroma treh stopenj razvoja. Vsako stanje je rezultat prejšnjih stanj. S tem Comte izraža svojo reformatorsko usmerjenost. Gre predvsem za moralno prenovu družbe. Družbene reforme naj bodo v skladu z imanentnim družbenim razvojem oziroma z naravno evolucijo. Je znanost o napredku v družbi - zgodovina kot napredek,

Comte nameni več pozornosti socialni statiki, katere predmet je racionalno proučevanje medsebojnih akcij in reakcij. Comtovo pojmovanje družbe je konsenzualno; kot način povezanosti in vzajemnega delovanja med pojavi dopušča le harmonijo, ki je posledica skupih prepričanj, skupnih vrednot.

43. Orišite štiri osnovne vrste ("objektivne") racionalnosti, ki jih je v delu M. Webra identificiral S. Kalberg!

- Praktična racionalnost - način življenja, v katerem posameznik s svojimi dejanji in reakcijami pragmatično in egoistično zadovoljuje svoje interese. Ljudje, ki prakticirajo to vrsto racionalnosti sprejemajo dane realnosti in predvsem kalkulirajo najbolj primerne načine za reševanje težav, ki jih prinašajo.

- Teoretična racionalnost - vsebuje kognitivno željo za soočanje z realnostjo preko vedno bolj abstraktnih konceptov bolj kot preko dejanj. Teoretična racionalnost vodi akterja da preseže dnevne realnosti z željo razumeti svet kot pomenljivo celoto.

- Substantivna racionalnost - Vsebuje izbiro mnenj v povezavi s sistemom vrednot.

- Formalna racionalnost - Po Webrovem mnenju je najbolj pomembna. Vsebuje kalkulacije posameznika, vendar ne na strogo pragmatične način, kot je to pri praktični racionalnosti. Gre za racionalno obnašanje na podlagi splošno sprejetih pravil, zakonov in regulacij. Zagotavlja mora kalkulativnost, uspešnost, predvidljivost, človeško tehnologijo mora zamenjati nečloveška, kontrola in vsebovati mora nekatere iracionalne elemente.

44. Orišite razumevanje družbe pri H. Spencerju!

Družba je organizem, tu se opira na procese, ki potekajo v družbi in vseh drugih organizacijah: 1) kvantitativna rast, 2) diferenciacija funkcij, 3) vzajemna povezanost delov. Zaradi nekaterih različnosti je družbo imenoval superorganizem.

45. Orišite M. Webrovo opredelitev družbenega delovanja!

Družbeno delovanje naj bi bilo tesno povezano z miselnimi procesi. Delovanje je subjektivno razumevanje vedenja enega ali več individualnih živih bitij. Definiral je 4 tipe delovanja: -delovanje odvisno od obnašanja posameznika in okolja (*means-ends action*), - delovanje omejeno z etičnimi, verskimi in drugimi vrednotami (*value action*), - delovanje povezano z emocijami (*affectual action*) in - delovanje povezano z načinom življenja (*traditional action*). Za razlago družbenega delovanja potrebujemo razumevanje pomenov in motivov, na katerih temelji človeško vedenje.

46. Opišite G. Simmlovo obravnavo napetosti med posamezniki in objektivno kulturo!

Objektivna kultura so duhovni proizvodi, ki se nahajajo tako v stanju zamisli, kot tudi potem, ko se realizirajo, razvoj te kulture je hitrejši in kompleksnejši. Za razliko od živali in rastlin, ki jih je mogoče načrtno kultivirati, ta potreba ne pride od njih samih, je to pri človeku notranja nujnost - pri tem človek ne asimilira le poljubnega števila kulturnih vsebin, ampak selekcionira tiste vsebine, ki so relevantne za njegovo osebno kodo. Vse to se odvija ob predpostavki, da človek izrazi potrebo po asimilaciji kulturnih vsebin, in za tak samorazvoj posameznika obstajajo zunanja, objektivna sredstva.

Družba + kultura:

Njegovo načelo do kulture in družbe je jasno ambivalentno. Trend moderne zgodovine kaže na to, da se posamezniki osvobajajo vezi, ki so jih vezale na majhno število družbenih krogov. Gospodar ni vladal sužnjem le politično, temveč tudi ekonomsko, pravno in družbena odvisnost je bila totalna. Moderna družba temelji na povsem drugačnem načelu - posameznik je član številnih družbenih krogov, od katerih noben ne nadzira celotne njegove osebnosti. Za Simmla je število družbenih krogov pokazatelj stopnje kulturnega razvoja.

51. Definirajte pojem organske analogije v družboslovju!

52. Pojmovanje družbenih sprememb pri Comtu je primer:

- konfliktne teorije

- multilinearne evolucijske teorije

- unilinearne evolucijske teorije

- ciklične teorije

54. Odgovorite ali je naslednja trditev pravilna ali ne ter pojasnite svojo odločitev:

"Za marksističen dialektični pristop je značilno ločevanje družbenih vrednot od družbenih dejstev."

- Pravilno

- Nepravilno

Pojasnilo: (pišite na priloženo polo)

55. Predstavite Durkheimovo opredelitev vsebine kategorije kolektivne zavesti in problematizirajte njegov pristop!

Kolektivna zavest v prehodu iz mehanske v organsko solidarnost ne izgine popolnoma, saj jo ohranja delitev dela in zavest, da ima vsako delo določeno funkcijo, ki ohranja celokupen sistem. Funkcija kolektivne zavesti je da ohranja solidarnost med člani družbe. Kolektivna zavest je prisila, kateri se ne morejo izogniti. Kolektivne predstave so posebna stanja znotraj kolektivne zavesti (norme, vrednote). Kolektivnih predstav ne moremo zožiti na posameznikovo zavest, saj so pojav posebne vrste - *sui generis*. Kolektivne predstave so neodvisne od posameznikov in predstavljajo osrednjo komponento Durkheimovih nematerialnih družbenih dejstev.

Družbeno življenje bi dosegli s konsenzom o kolektivni zavesti, ki sestoji iz skupnih verovanj in občutij. Brez tega konsenza o temeljnih moralnih vprašanjih bi bila družbena solidarnost nemogoča in posameznike ne bi bilo mogoče povezati v obliko integrirane družbene enote. Kolektivna zavest sili posameznike, da delujejo glede na zahteve družbe.

61. Pojmovanje družbenih sprememb pri Durkheimu je primer:

- unilinearne evolucijske teorije

- ciklične teorije

- multilinearne evolucijske teorije

- konfliktne teorije

62. Povzemite Webrovo opredelitev družbenega delovanja in navedite osnovne tipe delovanj po Webru!

63. Odgovorite ali je naslednja trditev pravilna ali ne ter pojasnite svojo odločitev:

"Po Marxu so ljudje v okviru kapitalističnih struktur naravno povezani s svojo produktivno dejavnostjo, s svojimi proizvodi dela, s sodelavci in s svojimi človeškimi potenciali (naravo)."

- Pravilno

- Napačno

64. Definirajte pojem družbenega dejstva pri Durkheimu in navedite vsaj dva primera nematerialnih družbenih dejstev v Durkheimovem delu!

65. Opredelite Webrov odnos do vrednot v družbenem raziskovanju!

66. Orišite Spencerjevo opredeljevanje militarističnega in industrijskega tipa družbe!

67. Orišite Paretovo pojmovanje sociologije kot logično-izkustvene discipline!

68. Kakšen odnos do zahteve po vrednotni nevtralnosti so imeli slovenski katoliški sociologi?

69. Za dialektični marksistični pristop oziroma mišljenje je med drugim značilno:

- 1* da družbene enote proučuje v medsebojni izoliranosti
- 2* da se ukvarja s konflikti in protislovji
- 3* da se osredotoča zgolj in samo na prihodnje družbene pojave (npr. komunistična družba)
- 4* da razvija relacijski pogled na družbeni svet

70. Predstavite Durkheimovo vsebino kategorije kolektivne zavesti in opredelite njegov pristop!

71. Povzemite Webrovo opredelitev družbenega delovanja!

72. Orišite Durkheimovo temeljno metodološko zahtevo, da je treba družbena dejstva proučevati kot stvari!

To pomeni, da je treba sisteme verovanj, običaje in institucije družbe - dejstva družbenega sveta - obravnavati kot stvari in sicer na enak način kot predmete in dogodke naravnega sveta. Menil pa je, da družbena dejstva ne sestojijo samo iz tistih stvari, ki jih je mogoče neposredno opazovati in meriti. Družbena dejstva vključujejo tudi pojave kot so sistemi verovanj, običaji in institucije družbe.

73. Predstavite Marxovo teorijo alienacije!

ALIENACIJA je odtujitev od soljudi, generičnega bitja. Alienacijo postavi v materialni svet, na področje delitve dela. Odtujitev doseže vrhunec v kapitalistični družbi. Ljudje izgubljajo sami sebe, postanejo tujci v svetu, ki so ga ustvarili. V proizvodnji redmetov ljudje upredmetujejo sebe, nato izgubijo sebe v predmetu. Tako se odtujujejo od predmeta, ki ga proizvedejo, postanejo odtujeni od najbolj vitalne človeške dejavnosti - produktivnega dela. Odtujitev je posledica človeške aktivnosti in ne zunanjih sil. Delavci izgubijo nadzor nad predmeti, ki jih proizvajajo in postanejo odtujeni od produkta in dejanja produkcije. Njihovo delo postane sredstvo za cilj, sredstvo za pridobivanje denarja, ne uživajo več v delu. Rešitev odtujenega dela Marx vidi v komunistični ali socialistični družbi, v kateri so proizvodna sredstva v družbeni lasti in je ukinjena specializirana delitev dela.

74. Orišite tezo oz. doktrino o emergentnosti, na kateri je zasnovana Durkheimova definicija posebnega področja sociologije!

Teza o emergentnosti je, da se elementi združujejo na neki višji ravni realnosti. Družbena dejstva lahko prepoznamo po njihovi eksternosti in prisilnosti. Prisiljevana moč kaže, da imajo družbeni pojavi drugačno naravo od posameznika. Funkcije družbenih pojavov je vedno treba proučevati kot družbeno celoto.

76. Predstavite A. Comtova pojma socialne statike (statične sociologije) in socialne dinamike (dinamične sociologije)!

77. Pravilno dokončajte spodnji stavek!

Vrednotno-racionalno delovanje se po Webru ne razlikuje od smotrno-racionalnega delovanja le v nadzoru uspešnosti _____, temveč tudi v tem, da ne reflektira _____ delovanja.

78. Predstavite Durkheimova načela proučevanja in razlage družbenih dejstev!

Koncept družbenih dejstev uvede zato, da bi sociologijo ločil od filozofije. družbena dejstva so kot stvari, ki so lahko raziskovane empirično in ne filozofično. Družbena dejstva so posamezniku zunanja in ne notranja. S tem konceptom je sociologijo ločil tudi od psihologije, so objektivni svet, ki obkoroža posameznike, ker jih ni mogoče odmisлити. Loči materialna in nematerialna družbena dejstva. Materialna - ni jim posvečal veliko pozornosti, so stvarne oziroma materialne entitete, ki tvorijo naš zunanji svet - arhitektura. Razdelil jih je na 3 nivoje: družba; strukturne komponente družbe (cerkev); morfološke komponente družbe. Izpolnjujejo pogoja eksternosti in prisile. Nematerialna - označimo jih kot norme in vrednote, kulturna dejstva. Razdelil jih je na 4 nivoje: morala; kolektivna zavest; kolektivne predstave; družbeni tokovi.

Družbena dejstva silijo posameznika, da se vede na določen način. Posameznikovo delovanje je določeno z družbenimi dejstvi: *normalna družbena dejstva* - so tista, ki podpirajo obstoj družbenega sistema. Tisto, kar je splošno v družbenem okolju je normalno. Zmerna količina kriminala je za Durkheima normalna, ker koristi k funkcioniranju družbe kot celote (določena stopnja kriminalitete je zdrav in normalen družbeni pojav, ki pozitivno prispeva k funkcioniranju in obstoju družbe - zgražanje nad nemoralnimi dejanje omogoča ustvarjanje kohezije v družbi). *Patološka družbena dejstva* - vse kar ni splošno v družbenem okolju.

79. Orišite Simmlovo ambivalentno stališče do kulture in družbe!

Njegovo načelo do kulture in družbe je jasno ambivalentno. Trend moderne zgodovine kaže na to, da se posamezniki osvobajajo vezi, ki so jih vezale na majhno število družbenih krogov. Gospodar ni vladal sužnjem le politično, temveč tudi ekonomsko, pravno in družbena odvisnost je bila totalna. Moderna družba temelji na povsem drugačnem načelu - posameznik je član številnih družbenih krogov, od katerih noben ne nadzira celotne njegove osebnosti. Za Simmla je število družbenih krogov pokazatelj stopnje kulturnega razvoja.

Družba je zanj samo ime za število posameznikov povezanih z interakcijo. Razlika med njimi je, da se je Simmel poslovil od makroskopskega in zgodovinskega pristopa, ki ga lahko srečamo pri Marxu, Weberu in Durkheimu, in si je raje izbral za svoj sociološki objekt posameznike v njihovih vsakdanjih, mikroskopskih manifestacijah življenja. Po eni strani je v posamezniku vedno prepoznaval družbenega posameznika, enega od členov v družbenem procesu, hkrati pa je bil pozoren na njegovo singularnost, na njegove neponovljive izkušnje. Posamezniku priznava, da je vseskozi v ambivalentnem razmerju do družbe: enkrat je vanjo vključen, vendar nikoli toliko, da ji ne bi mogel nasprotovati. Razmerje posameznika z družbo označujejo: harmonija - konflikti, privlačnost - odbojnost, ljubezen - sovraštvo.

80. (NT) M. Weber je vzpon modernega kapitalizma povezal predvsem:

- z baptizmom
- s konfucianizmom
- z luteranskim protestantizmom
- s kalvinizmom

81. Pravilno dokončajte spodnji stavek!

A. Comte in H. Spencer sodita med utemeljitelje klasičnega sociološkega evolucionizma. Medtem ko se je Comte ukvarjal z evolucijo na področju _____, je Spencer skušal razviti evolucijsko teorijo v _____.

82. Predstavite Webrovo razpravo o formalni in materialni racionalnosti!

Formalno racion.gospodarjenje je opredeljeno kot tehnično možno in dejansko uporabljeno. Materialna racionalnost je stopnja orgaizacijske oskrbe določenih skupin z dobrinami na gospodarsko usmerjen način. Formalni racionalnosti gospodarskega delovanja ustreza denarni račun, ki temelji na tržnih cenah-sredstvo za zagotovitev cilja gospodarjenja. Formalna racionalnost je indeferentna do problematike delitve dobrin, sociološkega vprašanja in drugih kriterijev, s katerimi se s strani materialne racionalnosti ocenjuje uspešnost poslovanja. Materialna in formalna racionalnost sta si popolnoma različni, zato prihaja po Webrovem do socialnih napetosti in socialističnih zahtev.

Formalna racionalnost je značilna za ekonomski sistem, gre za preračunavanje sredstev in ciljev. To imenuje kvantitativno preračunavanje. Institucije in organizacije so predvsem formalno racionalizirane. V ospredju je kvantifikacija stvar. Uporabiti najbolj učinkovita sredstva za doseg ciljev. Za kapitalistično družbo je značilna formalna racionalnost. Značilno zanjo je neosebnost, prinesla je v družbene odnose dehumanizacijo, odnosi potekajo po nekih pravilih, progresivna redukcija človeške tehnologije z nečloveško. Osnova je golo preračunavanje, brez čustev.

Materialna racionalnost pomeni distributivno pravičnost. Pove nam neke vrednote, družbene pravice, kritko in skrb za druge, zavzema se za enakopravnost in bratstvo, v ospredju so kvalitativne ocene.

83. Kakšne rešitve (če sploh) so Marx, Durkheim, Weber in Simmel ponudili za probleme modernih (kapitalističnih) družb (orišite naravo problemov kot so jo razumeli omenjeni avtorji in opredelite razlike med njihovimi vizijami oz. rešitvami)!

DURKHEIM: je bil družbeni reformator, ki je probleme moderne družbe videl kotčasne težave, ki pa niso vrojene oziroma dedne. Rešitve nikoli ni videl v revolucij (razhod z marksisti), težave pa gre pripisati slabi organizaciji v svetu dela. Imel se je za konzervativca, saj je operiral z družbenimi dejstvi in njihovim determinističnim karakterjem. Tudi socializem je bil po njegovem družbeno dejstvo. Menil je, da četudi bi revolucija uspela, bi vsakodnevni problemi še vedno obstajali.

Mnogim klasičnim sociologom, kot so Comte, Durkheim, Weber in Marx je bil skupen intelektualni interes za družbeno spremembo, povezan z industrializacijo. Vsi so menili, da je te spremembe oblikovali moderni svet. Comte in Weber sta v njih videla stopnjujoče se zmagoslavje znanstvene racionalnosti. Comte je mislil, da bo moderna družba oblikovala znanost. Weber je menil, da bo moderno dobo vse bolj oblikovala racionalizacija in birokracija, saj bo postalo afektivno in tredicionalno delovanje manj pomembno. Marx in Durkheim sta dala znanstvenemu in racionalnemu mišljenju manjši poudarek, vendar sta bil oba prepričana, da se družba vse bolj razvija; v Marxovem primeru h komunistični utopiji; v Durkheimovem pa k kompleksni družbi, ki temelji na organski solidarnosti. Simmel - z moderno družbo se začno razkrajati ruralne družbe, nadomestijo jih urbani centri, ki omogočajo svobodo posameznikom, obenem pa tudi vzpostavljajo anonimnost, neoseben stil interakcije. Durkheim opozori na temno plat moderne družbe: anomičnost in vzpon individualizma.

84. Orišite Marxovo materialistično teorijo zgodovine in Marxov model družbe!

Marx razvije marksistično koncepcijo zgodovine (Hegel idealistično). Prevzame idejo zgodovine kot procesa izpopolnjevanja človekovega bistva. Bistvo človeka je pri Marxu delo (Hegel-mišljenje). Konflikti izhajajo iz ekonomskih interesov dveh razredov. Marx predpostavlja, da bo buržoazni produkcijski odnos zadnja oblika družbenega odnosa znotraj produkcij; nastopil bo konec predzgodovine človeštva, harmonija bo nadomestila konflikt. Materialistična teorija zgodovine je bila formulirana kot kritika sodobni idealistični filozofij in politični ekonomiji. Političnim ekonomistom je Marx dokazoval, da ljudje niso spontano tekmovalni ampak jih predvsem družba izoblikuje. Pravi, da je bil kapitalizem tisti, ki je ljudi naredil tekmovalne. Ljudje izoblikujejo sami sebe v družbi v kateri so, s pomočjo procesa produkcije. Iz tega izhaja dejstvo, da je človekova zavest odsev gospodarskega procesa.

85. Predstavite Durkheimovo teorijo samomora!

Raziskovanja samomora se je lotil zaradi specifičnosti in konkretnosti. S to študijo je hotel sociologijo približati intelektualnemu svetu in jo utrditi. Takoj je ovrigel raso, kot pogoj samomorilnosti, saj se stopnje samomorilnosti razlikujejo že znotraj rase. Ovrigel je tudi imitacijsko teorijo, ki pravi, da se posamezniki odločijo za samomor z posnemanjem tistih, ki so že predhodno pomislili na samomor. Durkheim predpostavi, da je samo družbeno dejstvo lahko razlog drugemu dejstvu, imitacija pa je socialno psihološki fenomen. Durkheim definira 4 vrste samomora, razloči jih glede stopnje družbene regulacije in stopnje družbene integriranosti: *egoistični* (posameznik je premalo integriran v družbene skupine in družbo), *altruistični* (posameznik je pretirano integriran v družbo in zato žrtvuje svoje življenje zaradi občutka dolžnosti do drugih), *anomični* (nezadostna regulacija posameznikov), *fatalistični* (pretirana regulacija posameznikov). Samomorilnost naraste v času naglih ekonomskih vzponov oziroma padcev.

86. Orišite poseben položaj, ki ga je Weber zavzel v »sporu o metodi«!

Na začetku svojih del se je Weber ukvarjal z zgodovino. Da razumeš njegovo metodologijo, si moraš razjasniti njegovo teorijo o zgodovini in sociologiji. Z sociologijo se je dokončno soočil z delom ekonomija in družba. Sociologijo hoče razjasnit s koncepti in uniformnim procesom. Sociologija je bila orientirana k razvoju jasnih konceptov, zato da je lahko opravljal analize zgodovinskih pojavov. Šlo je za spor dveh skupin - pozitivistov in subjektivistov.

V sporu o metodi se je šlo zaradi vprašanja odnosa med zgodovino in znanostjo. Na eni strani debate so bili tisti, ki so menili, da je zgodovina sestavljena iz splošnih nomotetičnih zakonov - pozitivisti, na drugi strani pa so bili subjektivist, ki so zgodovno razdelili na idiografska dejanja in dogodke. Pozitivisti so menili, da je zgodovina lahko kot naravna znanost, subjektivist pa so zgodovino in znanost videli kot dve popolnoma različni stvari. Weber je zavrnil oba ekstrema in razvil značilen način za soočanje z zgodovinsko sociologijo. Iz Webrovega pogleda je zgodovina sestavljena iz edinstvenih empiričnih dogodkov, torej ne moremo posploševati na empirični ravni. Vendar morajo sociologi ločiti empirični svet od konceptualne celote, ki jo ustvarijo. Koncepti se nikoli popolnoma ne ujemajo z empiričnim svetom, vendar jih lahko uporabimo kot hevristična orodja za

(lažje) boljše razumevanje realnosti. S temi koncepti lahko sociologi razvijejo posplošitve, vendar te posplošitve niso zgodovina in jih ne smemo zamešati z empirično realnostjo. Čeprav je bil Weber za posploševanje, je tudi zavračal tiste zgodovinarje, ki so hoteli razkosati zgodovino na preproste dele zakonov. Weber je ustvaril svoj pogled, ki je bil sestavljen iz dveh smernic. Menil je, da je zgodovina približno enako obravnavana iz strani individualnosti in posploševanja.

87. Predstavite Comtovo opredelitev sociologije!

Priznavajo mu zasluge za iznajdbo pojma sociologija in ga štejejo za enega od ustanoviteljev te znanstvene discipline. Menil je, da obstaja hierarhija znanstvenih strok s sociologijo na vrhu.

88. Pravilno dokončajte spodnji stavek!

Ideje vladajočega razreda so po Marxu v vsaki epohi _____ ideje, tj. vladajoči razred, ki je vladajoča _____ sila družbe, je obenem njena vladajoča _____ sila.

89. Predstavite Durkheimova načela proučevanja in razlage družbenih dejstev!!

Koncept družbenih dejstev uvede zato, da bi sociologijo ločil od filozofije. družbena dejstva so kot stvari, ki so lahko raziskovane empirično in ne filozofično. Družbena dejstva so posamezniku zunanja in ne notranja. S tem konceptom je sociologijo ločil tudi od psihologije, so objektivni svet, ki obkoroža posameznike, ker jih ni mogoče odmisлити. Loči *materialna* in *nematerialna* družbena dejstva. *Materialna* - ni jim posvečal veliko pozornosti, so stvarne oziroma materialne entitete, ki tvorijo naš zunanji svet - arhitektura. Razdelil jih je na 3 nivoje: družba; strukturne komponente družbe (cerkev); morfološke komponente družbe. Izpolnjujejo pogoja eksternosti in prisile. *Nematerialna* - označimo jih kot norme in vrednote, kulturna dejstva. Razdelil jih je na 4 nivoje: morala; kolektivna zavest; kolektivne predstave; družbeni tokovi.

Družbena dejstva silijo posameznika, da se vede na določen način. Posameznikovo delovanje je določeno z družbenimi dejstvi: *normalna družbena dejstva* - so tista, ki podpirajo obstoj družbenega sistema. Tisto, kar je splošno v družbenem okolju je normalno. Zmerna količina kriminala je za Durkheima normalna, ker koristi k funkcioniranju družbe kot celote (določena stopnja kriminalitete je zdrav in normalen družbeni pojav, ki pozitivno prispeva k funkcioniranju in obstoju družbe - zgražanje nad nemoralnimi dejanje omogoča ustvarjanje kohezije v družbi). *Patološka družbena dejstva* - vse kar ni splošno v družbenem okolju.

90. Orišite Simmlovo formalno sociologijo!

Razvije formalno sociologijo, saj naj bi bila sociologija raziskovanje družbenih form. Pomeni vključevanje družbenih oblik po drugi strani pa pomeni preučevanje družbenih tipov (tujec, revež, posrednik, ...). Formalna sociologija izlušči forme iz heterogenih vsebin družbenega življenja.

91. (NT) Kdo od naštetih avtorjev je pripisoval zelo velik pomen kvantitativnim vidikom družbenih procesov, ali z drugimi besedami, pomen števil v življenju družbe?

- V. Pareto
- H. Spencer
- K. Marx
- G. Simmel

92. Pravilno dokončajte spodnji stavek!

Po H. Spencerju je družba _____ sistem, ki teži k ohranjanju dinamičnega ravnotežja – podobno kot _____.

93. Predstavite Webrovo razpravo o formalni in materialni racionalnosti!

Vprašanje 82.

94. Kakšne rešitve (če sploh) so Marx, Durkheim, Weber in Simmel ponudili za probleme modernih (kapitalističnih) družb (orišite naravo problemov kot so jo razumeli omenjeni avtorji in opredelite razlike med njihovimi vizijami oz. rešitvami)!

DURKHEIM: je bil družbeni reformator, ki je probleme moderne družbe videl kotčasne težave, ki pa niso vrojene oziroma dedne. Rešitve nikoli ni videl v revolucij (razhod z marksisti), težave pa gre pripisati slabi organizaciji v svetu dela. Imel se je za konzervativca, saj je operiral z družbenimi dejstvi in njihovim determinističnim karakterjem. Tudi socializem je bil po njegovem družbeno dejstvo. Menil je, da četudi bi revolucija uspela, bi vsakodnevni problemi še vedno obstajali.

95. (NT) Kdo od naštetih avtorjev je v sociologijo vnesel kategorije rasti, strukture, funkcije in diferenciacije?

- *K. Marx*
- *H. Spencer*
- *V. Pareto*
- *H. Saint-Simon*
- *E. Durkheim*

96. Predstavite Comtovo pojmovanje reda in navedite, katera družbena institucija po Comtu pozitivno deluje na ohranjanje reda v sistemu!

97. (NT) Kdo od navedenih avtorjev se je/sta/so pri analizi družbe opiral/a/i na pojem organizma?

- *A. Comte*
- *H. Spencer*
- *E. Durkheim*
- *K. Marx*
- *G. Simmel*

98. Orišite Durkheimovo pojmovanje delitve dela!

99. V stavkih, ki so označeni z a, b, c in d je najmanj ena vsebinska napaka. Podčrtajte napako/i/e in vpišite pravilno rešitev/i/e! (V rubriko »Pravilno« ne pišite celega stavka, pač pa le pravilno rešitev/i/e)

a) *V Marxovih spisih lahko ugotovimo dve obliki dialektičnega odnosa v gibanju zgodovine. Prva je dialektika med človeštvom in kulturo, druga pa dialektika logike.*

Pravilno: _____

b) *Durkheimov pojem formalne racionalnosti poudarja distributivno pravičnost pri gospodarjenju in vsebinske, etične ali utilitaristično obarvane zahteve pri pravu.*

Pravilno: _____

c) *Po Simmlu je konflikt rušilni dejavnik in torej pozitivno učinkuje na funkcionalno celoto. Glavna in večna posledica konfliktov je sovraštvo, ki je večno in univerzalno.*

Pravilno: _____

d) *Po Spencerju se revolucija odvija s pomočjo strukturalne in razredne diferenciacije.*

Pravilno: _____

100. Orišite metodološki pomen Webrovega idealnega tipa in navedite vsaj dva primera idealnih tipov v Webrovem delu!

Vprašanje 4.

101. (NT) M. Jogan v svoji kritiki Durkheimovega pristopa pri opredeljevanju vsebine kategorije kolektivne zavesti poudarja:

- *da je Durkheimova kategorija kolektivne zavesti oznaka za vse idejne in moralne tvorbe v neki družbi, kar pomeni, da ima omejen spoznavni potencial*
- *da se Durkheimova kategorija kolektivne zavesti nanaša na notranjo razčlenjenost, razredno vezanost in posebno razredno prisilo, kar pomeni, da je protislovni resničnosti ustrezajoča kategorija*
- *da je Durkheimova kategorija kolektivne zavesti omejena na konsenzualne vsebine in je zato enostranska predstava, ne pa protislovni resničnosti ustrezajoča kategorija*
- *da je vprašanje o vsebini kolektivne zavesti oziroma vprašanje za kakšno kolektivno zavest gre, sociološko irelevantno.*

102. Orišite Webrov odgovor na vprašanje, zakaj je prišlo do razvoja specifično okcidentalnega racionalizma, ki je zaznamoval celotno zahodno kulturo in civilizacijo (po F. Adamu)!

Weber je menil, da bo moderno dobo vse bolj oblikovala racionalizacija in birokracija, saj bo postalo objektivno in tradicionalno delovanje manj pomembno. To je opažal (razvoj racionalnega delovanja) na različnih področjih: v državni upravi, na gospodarskem področju, v izobraževanju, znanosti,... Birokracija je čisti primer tega procesa. Birokratska organizacija ima jasno določen cilj. Pomeni natančno ocenjevanje sredstev za doseganje cilja in sistematično izločanje takšnih dejavnikov, ki bi zavirali doseganje njenih ciljev.

103. Orišite Simmlovo razumevanje specifične vloge sociologije!

104. Orišite zahtevo po pozitivni znanosti v metodološkem in v pragmatičnem pomenu (po M. Jogan).

105. Naslednje trditve so povezane z Webrovim pojmom formalne racionalnosti. Označite pravilno/i/e trditve/i/e!

- *Odnos med formalno racionalnostjo in smotrno-racionalnim delovanjem označuje konvergenca, ne pa identičnost.*
- *Pojem formalna racionalnost je v zvezi z distributivno pravičnostjo, socialnimi vprašanji in drugimi merili, s katerimi se z vidika formalne racionalnosti ocenjuje uspešnost poslovanja.*
- *Formalna racionalnost je v zvezi z uspešnostjo gospodarjenja na podlagi gospodarskega računa, pri pravu pa je v zvezi z logično konsistentno proceduro in sistematiko.*
- *Pojem formalna racionalnost označuje proces ponovnega začaranja sveta oziroma razvoj post-tradicionalne religije.*

106. Pravilno dokončajte spodnji stavek!

Razredi, razredni interesi, razredni konflikt in politična moč so za Marxa v temelju odvisni od obstoja določenega tipa družbe, to je _____.

107. Natančno opredelite in predstavite Durkheimovo kategorijo kolektivne zavesti in problematizirajte njegov pristop, to je, njegovo opredelitev kategorije kolektivne zavesti!

Kolektivna zavest v prehodu iz mehanske v organsko solidarnost ne izgine popolnoma, saj jo ohranja delitev dela in zavest, da ima vsako delo določeno funkcijo, ki ohranja celokupen sistem. Funkcija kolektivne zavesti je da ohranja solidarnost med člani družbe. Kolektivna zavest je prisila, kateri se ne morejo izogniti. Kolektivne

predstave so posebna stanja znotraj kolektivne zavesti (norme, vrednote). Kolektivnih predstav ne moremo zožiti na posameznikovo zavest, saj so pojav posebne vrste - *sui generis*. Kolektivne predstave so neodvisne od posameznikov in predstavljajo osrednjo komponento Durkheimovih nematerialnih družbenih dejstev.

Družbeno življenje bi dosegli s konsenzom o kolektivni zavesti, ki sestoji iz skupnih verovanj in občutij. Brez tega konsenza o temeljnih moralnih vprašanjih bi bila družbena solidarnost nemogoča in posameznike ne bi bilo mogoče povezati v obliko integrirane družbene enote. Kolektivna zavest sili posameznike, da delujejo glede na zahteve družbe.

108. Racionalistična metoda, ki jo uporablja metodologija razumevajoče sociologije (verstehende sociologie) M. Webra pomeni:

- v bistvu pozitivno vrednotenje racionalizma ali vero v dominacijo racionalnih motivov
- da gre za metodično idealno-tipsko konstrukcijo, pri kateri moramo ugotoviti, kako bi delovanje potekalo, če bi bilo smotrno-racionalno motivirano in vodeno
- metodo, ki posameznika in njegovo vedenje obravnava z zornega kota ohranitve celote (sistema)
- raziskovalno metodo, s katero je mogoče domnevno objektivno strukturirane intervjuje in kvalitativne analize zamenjati z bolj reflektivnimi in interaktivnimi nestrukturiranimi intervjuji.

109. Formulo "družba je organizem" je H. Spencer oprl zlasti na tele (štiri) procese, ki potekajo v družbi in v vseh drugih organizmih:

110. Po G. Simmlu (označite pravilno/i/e trditev/i/e):

- je konflikt ena izmed oblik združevanja in torej pozitivno učinkuje na funkcionalno celoto
- konflikti in boji so rušilni negativni dejavnik, ki vodi v razpad skupine
- konflikti in boji so v temelju odvisni od obstoja razredne družbe
- je glavni in večni vzrok za konflikte čustvo sovraštva, ki je večno in univerzalno
- v družbi, ki je harmonična celota, konflikti, spori in boji ne obstajajo.

111. Pojmovanje družbenih sprememb pri A. Comtu je primer:

- konfliktne teorije
- multilinearne evolucijske teorije
- unilinearne evolucijske teorije
- ciklične teorije

112. V stavkih, ki so označeni z a, b in c je najmanj ena vsebinska napaka. Podčrtajte napako/i/e in vpišite pravilno rešitev/i/e! (V rubriko »Pravilno« ne pišite celega stavka, pač pa le pravilno rešitev/i/e)

Za E. Durkheima je družba nekaj funkcionalnega, nekaj, kar individui počnejo in prenašajo, in v skladu z njeno temeljno naravo ne bi smeli govoriti o družbi, temveč o pozitivizaciji.

Pravilno: _____

Durkheimovo sociološko teoretično pozicijo je mogoče opisati kot individualistično in voluntaristično.

Pravilno: _____

H. Spencer se je pri analizi procesov retradicionalizacije opiral na pojma racionalizacija in birokratizacija.

Pravilno: _____

113. Spodaj so navedeni primeri družbenega delovanja. S pomočjo tipologije družbenega delovanja M. Webra navedite, za kakšen tip delovanja gre v posameznih primerih!

Delovanje pripadnikov ortodoksne židovske verske skupnosti je primer

Oseba udari po mizi preprosto zato, da izrazi in sprosti svojo jezo.

Privatnik daruje denar v dobrodelne namene, ker se mu to šteje v davčno olajšavo.

Nekdo se udeleži mirovnih demonstracij, ker se zavzema za mir, ne glede na to, če bo s svojo udeležbo dejansko vplival na prenehanje vojne ali ne. _____

114. Pravilno dokončajte spodnji stavek!

Razredi, razredni interesi, razredni konflikt in politična moč so za Marxa v temelju odvisni od obstoja določenega tipa družbe, to je _____.

115. Kdo od naštetih avtorjev je razlikoval med "industrijskim" in "militarističnim" tipom družbe?

- E. Durkheim
- F. Tönnies
- V. Pareto
- H. Spencer
- K. Marx

116. Navedite Webrovo opredelitev družbenega delovanja in vrednotno-racionalnega delovanja!

Vrednotno-racionalno delovanje temelji na delovanju, ki ga določa zavedno verovanje v vrednost samo po sebi zaradi etničnih, verskih ali drugih oblik obnašanja, neodvisno od želja za uspeh

117. Orišite Webrovo racionalistično metodo!

118. V stavkih, ki so označeni z a, b in c je najmanj ena vsebinska napaka. Podčrtajte napako/i/e in vpišite pravilno rešitev/i/e! (V rubriko »Pravilno« ne pišite celega stavka, pač pa le pravilno rešitev/i/e)

M. Weber je proces modernizacije, to je, prehod iz tradicionalne v predmoderno družbo tematiziral v terminih procesa primarne socializacije.

Pravilno: _____

Po Durkheimu je kolektivna zavest v tipu organsko solidarne družbe v veliki meri religiozna.

Pravilno: _____

Po Marxu je industrijska družba bistveno enotna, po Durkheimu pa je industrijska družba bistveno razdeljena.

Pravilno: _____

119. Orišite Durkheimovo kategorijo organske solidarnosti in navedite katere dejavnike za spremembe v družbi je upošteval E. Durkheim!

120. Orišite Durkheimovo pojmovanje družbe (navedite kakšno teorijo o družbi je izoblikoval in kakšen je njegov teoretični model družbe; kakšen pojav predstavlja družba; kaj predstavlja idejno jedro družbe; odnos med družbo in posameznikom itd.)

Družbo vidi kot sistem, to je sklop medsebojno povezanih delov, ki skupaj tvorijo celoto. Temeljna enota analize je družbe, različne dele pa razume glede na njihov odnos do celote. Temeljne potrebe za obstoj družbe so *funkcionalni predpogoji* družbe. *Religija* naj bi krepila temeljne vrednote družbe. Deli družbe so funkcionalni kolikor vzdržujejo sistem in prispevajo k njegovemu preživetju. Funkcija družine je, da zagotavlja nadaljevanje družbe z reprodukcijo in socializacijo novih članov. Družba ima svojo lastno realnost nad posamezniki, ki jo sestavljajo, in onstran njih. Člane družbe omejujejo družbena dejstva, način delovanja, mišljenja in čutenja, ki so posamezniku zunanji in opremljeni z močjo prisile zaradi katerega nadzirajo. *Družbeni red* je najpomembnejši funkcionalni predpogoj. Durkheimov model človeške narave je *homo duplex*; domneva, da ima človeška narava dve strani; 1) sebično in egoistično in 2) sposobnost, da verujejo v moralne vrednote. Družba mora uporabiti to stran človeške narave, da bi lahko bilo družbeno življenje mogoče.

121. Navedite Webrovo opredelitev družbenega delovanja in smotrno(ciljno)-racionalnega delovanja!

Družbeno delovanje naj bi bilo tesno povezano z miselnimi procesi. Delovanje je subjektivno razumevanje vedenja enega ali več individualnih živih bitij. Definiral je 4 tipe delovanja: -delovanje odvisno od obnašanja posameznika in okolja (*means-ends action*), - delovanje omejeno z etičnimi, verskimi in drugimi vrednotami (*value action*), - delovanje povezano z emocijami (*affectual action*) in - delovanje povezano z načinom življenja (*traditional action*). Za razlago družbenega delovanja potrebujemo razumevanje pomenov in motivov, na katerih temelji človeško vedenje.

Means-ends action - smotrno (ciljno) delovanje je delovanje, ki ga določajo pričakovanja kako naj se oseba obnaša v okolju, in ta pričakovanja so kot nekakšni "pogoji", ali "sredstva" za doseg racionalno doseženih in preračunanih ciljev akterja.

123. Pravilno dokončajte spodnji stavek!

V Marxovih spisih lahko ugotovimo dve obliki dialektičnega odnosa v gibanju zgodovine. Prva je dialektika med človeštvom in naravo, druga pa dialektika _____ . Obe se vežeta na preoblikovanje kulture in zgodovine.

124. Povzemite Webrovo razumevanje idealnih tipov!

Vprašanje 4.

125. V stavkih, ki so označeni z a, b in c je najmanj ena vsebinska napaka. Podčrtajte napako/i/e in vpišite pravilno rešitev/i/e! (V rubriko »Pravilno« ne pišite celega stavka, pač pa le pravilno rešitev/i/e)

Ker je K. Marx gledal na industrijski razred tehnokratsko, ni mogel jasno razbrati antagonističnih nasprotij znotraj tega "razreda", se pravi nasprotij med kapitalističnimi podjetniki na eni strani in pa mezdnimi delavci na drugi strani.

Pravilno: _____

Simmlov zakon o treh stopnjah razvoja je z vsebinskega vidika izrazita naturalistična razlaga evolucije.

Pravilno: _____

Po E. Durkheimu je konflikt ena izmed oblik združenja in torej pozitivno učinkuje na funkcionalno celoto.

Pravilno: _____

126. Orišite Durkheimovo kategorijo mehanske solidarnosti in navedite katere dejavnike za spremembe v družbi je upošteval E. Durkheim.

127. Natančno opredelite in predstavite Durkheimovo kategorijo kolektivne zavesti in navedite funkcijo kolektivne zavesti po Durkheimu!

128. Metodološki program razumevajoče sociologije (verstehende sociologie) M. Webra se opira na:

- metodološki individualizem in raziskovalne metode, s katerimi je mogoče domnevno objektivno strukturirane intervjuje in kvalitativne analize zamenjati z bolj reflektivnimi in interaktivnimi nestrukturiranimi intervjuji
- racionalistično metodo in metodološki holizem
- individualistično, funkcionalno in racionalistično metodo
- nov metodološki pluralizem kot rezultat pojava fenomenološke in strukturalistične sociologije.

129. Spodaj sta navedena dva primera družbenega delovanja. S pomočjo tipologije družbenega delovanja M. Webra navedite, za kakšen tip delovanja gre v obeh primerih!

- Privatnik daruje denar v dobrodelne namene, ker se mu to šteje v davčno olajšavo.

- Oseba krščanske veroizpovedi moli v cerkvi, ker to zadovoljuje njeno verovanje v njene dolžnosti do krščanskega boga.

130. Pojmovanje družbenih sprememb pri E. Durkheimu je primer:

- unilinearne evolucijske teorije
- ciklične teorije
- multilinearne evolucijske teorije
- konfliktne teorije

131. V spodnjih dveh stavkih (a in b) je najmanj ena vsebinska napaka. Podčrtajte napako/i/e in vpišite pravilno rešitev/i/e! (V rubriko »Pravilno« ne pišite celega stavka, pač pa le pravilno rešitev/i/e)

Za E. Durkheima je družba nekaj funkcionalnega, nekaj, kar individui počnejo in prenašajo, in v skladu z njeno temeljno naravo ne bi smeli govoriti o družbi, temveč o pozitivizaciji.

Pravilno: _____

V Pareto je razlikoval med »industrijskim« in »militarističnim« tipom družine.

Pravilno: _____

132. Opredelite Webrov pojem racionalizacija in racionalnost!

Racionalnost je jasna zavest o cilju, gre za sistematično ocenjevanje sredstev za doseg cilja in izbiro najprimernejšega sredstva. Tako bo kapitalist, ki namerava v gredbeništvu max dobiček, ovrednotil dejavnike, kot so teren, surovine, tehnika gradnje, stroški dela, da bi dosegel svoj cilj. To bi pomenilo natančne izračune stroškov in pazljivo tehtanje prednosti in slabosti dejavnikov, ki so povezani s projektom. Vse večje prevladanje racionalnega delovanja pa je proces racionalizacije.

133. Orišite proces racionalizacije moderne kapitalistične ekonomije, uprave, odnosov moči in vladanja v moderni državi!

Weber je predstavil svoje poglede na racionalne ekonomske institucije v delu Splošna ekonomska zgodovina. V nejm skozi različna zgodovinska obdobja primerja rast racionalne ekonomije, trgovine, mest. Od srednjega veka preko fevdalizma do modernega racionalnega kapitalizma, ki ga najbolj zaznamuje njegova preračunljivost. Skupaj z razvojem ekonomije, Weber zazna rast profesionalne administracije, specializiranih uradov in zakone, temelječe na konceptu državljanstva - pripadnosti.

134. Objektivirana (formalna racionalnost, materialna racionalnost) – subjektivna (notranaj) racionalnost!

135. Webrov odnos do zahodnega racionalizma!

136. Pojasnite (s pomočjo antagonizma formalna – substantivna rac.) naslednjo Webrovo trrditev:

Moderni kapitalistični ekonomski sistem je z vidika egalitarizma, človeškega dostojanstva in bratske etike substantivno iracionalen!